

ESCLAVATGE A MANLLEU

No totes les planes de la història d'un poble són glorioses, de semblant manera que tampoc un hom assoleix èxit o perfecció en totes les seves obres, i com demés l'historiador ha d'ésser objectiu en el seu comès anem ara a alçar la cortina per a mostrar al lector uns documents que fan referència a l'existència d'esclavatge, en època passada, a Manlleu. En dir esclavatge no fem cap metàfora ni cap forma perifràstica de la parla sinó que, amb el més recte sentit, ens referim a l'existència d'homes esclaus, d'homes que eren mercaderia, com animals o coses, sota el domini d'altres homes, amb absoluta privació de llur llibertat i de llur personalitat. Per el demés, l'existència d'esclavatge a casa nostra no ha pas de sorprendre'ns, oimés si es considera que aquesta institució, en altre temps tan general i tan natural com avui ho és l'existència de l'assalariat, perdura encara en algú recó de món en ple segle XX. Mentres solquen l'espai els avions supersònics i la civilització vol donar-nos cada dia la vida amb un major refinament, encara, a ple sol i amb perícete regulació jurídica, es practica l'esclavatge obert en alguns païssos orientals i en certes tribus africanes. Ni el tractat celebrat per la Societat de Nacions en 1926, ni la Convenció Antiesclavista de l'O. N. U. de 1956 han pogut finir aquesta nafra o insult a la civilització i a l'home. No ha d'extranyar-nos, doncs, que si avui, en certs llocs, hi han encara esclaus, n'hagin també existit en altre temps; entre nosaltres.

Fora també un altre error creure que l'esclavatge, com a institució social, fou escombrat, de soca i arrel, amb l'aparició del cristianisme. Cert es que San Pau al predicar als Gàlates havia rebutjat per l'Església tota diferència de raça o de posició social al pronunciar aquelles célebres paraules: «No hi ha jueu ni grec, ni home esclau ni home lliure, ni varó ni dòna; perquè tots som iguals en Nostre Senyor Jesucrist» (Gàl. 3, 28) però si bé aquestes paraules conduïen a l'afirmació d'una igualtat entre els homes el cas es que en la realitat social continuà perdurant l'esclavatge.

La institució durà en el nostre país, amb més o menys importància, fins al segle XVIII.

En Carreras Candi, en les seves «Notes dotzentistes d'Ausona», ens dona notícia del comerç d'esclaus en la Plana al dir: «Aquesta branca comercial, una de les més importants dels segles passats, no podia faltar a la comarca ausonesa.

Les vendes d'esclaus es practicaven seguint usos i pràctiques acostumades a Barcelona en tals contractes i així ho posaven en les escriptures de compravenda. També feien constar si eren blancs o negres, el nom que es deïen, si estaven sans o no. Es certificava a més que no havien esset robats o furtats.

Els esclaus sarraïns solien ésser deixats com a penyora per el deutor militar

o aventurer, al jueu prestamista. Aquesta era una de les aventatges dels esclaus cristians, es a dir no poder servir ni a jueus ni a sarraïns puix per el demés podien ésser revenuts moltes vegades» (1).

I parlant també d'aquest comerç diu En Miret i Sans: «Aixis com al comprar un roci es feia declarar al venedor que no tenia esperberencs ni altres nafres a les cames, al comprar un captiu el venedor s'obligava a la rescisió del contracte si resultava després de la celebració alguna nafra oculta o no declarada. Especialment la bogeria o oradura, al mal caduc, la incontinença d'orina, i en les femelles, la supressió de les regles, produïen tot seguit la nulitat de la venda» (2).

Les causes que motivaren l'existència de la sotsmissió d'unes persones a altres han de veure's entenent la situació social i jurídica d'aquells segles endarrerits. El seu origen més llunyà fou la guerra. Mancada la lluita de reglamentació jurídica, creu els vençuts lliurats a la plena disposició del vencedor el qual, si volia, podia disposar, sense més ni més, de llur vida. Conservar-los vius podia afavorir als dos contendents i si a això hi afegim que en temps dels sarraïns la lluita ocupava als homes i mancavan braços per a conrear la terra i exercitar els pocs oficis aleshores existents, tindrem explicat bé el naixement i la perduració de l'esclavatge.

Dos documents manlleuencs, o si voleu tres, ens són avui coneguts fent referència a l'esclavatge de la vila; ambdòs es troben a Vich, en els arxius diocesans, essent el primer una anotació notarial donant compte de la compravenda d'un tal Guillem, esclau cristià, entre Bernat de Montrodon i el Prior de Santa Maria de Manlleu. Tal com deiem abans, en fer la compra es descriu la persona venuda si bé, aquí, aquesta individualització es fa molt lleugerament. Altres voltes la descripció era molt explicativa. Diu el document resumit que ara ens interessa:

«El dia 15 de juliol de l'any 1320, Bernat de Montrodon, cavaller, de la Parròquia de Taradell, ven a Bernat, Prior del Monastir de Santa Maria de Manlleu, un esclau seu, batejat, de color blanc, anomenat Guillem, al preu de 450 sous en moneda barcelonesa de tem, el qual té per legitima possessió, segons consta pel document que Montrodon lliura al dit Prior, en el qual consta que fou comprat a Guillem Soler de la parròquia de Santa Coloma de Mont-bru» (3).

D'observar que el comprador es el monestir de la vila que adquireix el captiu per al seu servei, potser agrícola, potser domèstic. Aquesta adquisició i possessió per les institucions religioses proven la naturalitat, ja esmentada, amb que era admesa l'existència d'homes sotmesos.

Els altres dos documents que fan referència a l'existència de captivitat, en la vila, es troben avui en l'arxiu de la vegueria de Vich, en el volum de processos civils corresponents a l'any 1398.

(1) Carreras Candí, «Notes dotzentistes d'Aus-na».

(2) Miret i Sans, «Sempre han tingut bec les oques», segona sèrie, plana 61.

(3) Curia Fumada, Notari Bernat Salat, Man. de l'any 1320.

Es tracta de dos processos, ambdès en quart, bastant mal conservats, especialment un d'ells que té la part superior ratada. El primer procés fou incoat per una tal Caterina, de llinatge moro, en altre temps esclava, contra Galceran de Dosrius, *donzell*, davant el veguer de Vich, Berenguer Sabater, i el jutge Bernat Mateu, el dia 24 de maig de 1398. Dita Caterina alega que hav'a estat alliberada o afranquida per un document de Felip de Dosrius i que, malgrat aquesta circumstància, Galceran de Dosrius, fill del seu anterior amo, la manté esclava junt amb els dos fills de la mateixa Caterina, Jaume i Francesca.

El segon procés és un document en llatí, de Felip de Dosrius, fet el dia 28 de maig de 1390, a la parròquia de Malla, en la propietat del ciutadà de Vich, Bernat de Ballester, i el qual és autenticat pel notari Berenguer del Molí, ciutadà de Vich i notari reial. Són presents a l'acte de la redempció i hi figuren com a testimonis els venerables Salvador de Quer, alberguer de la Seu de Vich, Bernat Serra i Antoni Terrades, tots de Vich. Mitjançant aquesta escriptura, Felip de Dosrius, manifesta que en altre temps donà llibertat a Caterina i que ara vol confirmar la redempció jurídicament i pública per a major seguretat: *...propter majorem securitatem cui ego volo tibi facere instrumentum dicte securitatis*. En la mateixa escriptura es diu també en quines condicions i el perquè es fa l'alliberació com es pot veure en la transcripció: *Jo Felip de Dosrius en remuneració de mos pecats e de mon para e de ma mara e de la dona na Blanca mulier mia e de tots feuls defunts esfransech a tu Catherina sclava mia e infans de tu nats e naxadors e tots bens aytal condicio tu dita servesques a mi e aquels de axits e exidors a la dita Blanca mulier mia. E en cas que a mi fos vist que non servises be a la dita mulier mia e en cas que el que ela visques mes que jo que la dita franquesa not valga ans fosses cativa tu els teus infans o aquels que jo diria per paraula o per scrit mas en cas que tu servesques axi com demunt es dit jot fas aquesta franquesa amb aquesta scriptura escrita de ma mia e no es sagelada com no avie lo sagel. Fo fet XXI jorn del mes de janer de lany M CCC setanta e quatre.*

En aquest document, confirmant l'esmentat de 28 de maig de 1390, basa l'esclava la seva pretensió. La voluntat del seu amo es manifesta prou clara i és natural que l'afavorida volgués fer-la prevaldre en judici. Pel demés, l'esposa de Felip, Blanca del Castell, de Manlleu, a qui Caterina haguera hagut de continuar servint en cas de que no hagués premort al marit, ens és ja persona coneguda per altres documents de l'època. Coneixem, en efecte, un procés incoat el dia 12 de gener de 1366, referent a un delme que Guillem del Castell de Manlleu rebia a la parròquia de Sescorts i del qual es desprèn que Blanca era l'hereva de la *Domus* o casa forta de Manlleu. Creiem també que no s'ha de confondre aquesta Blanca amb l'heroïna de la llegenda que en Torrent i Garriga situa com succeïda en època sarraïna, situació que cal considerar anacrònica car la moreria fou foragitada de la comarca en el segle IX i el castell de Manlleu es dels de la segona època o sia dels que per allà al vol del segle XII apareixen per la Plana de Vich

Enfront a la petició de l'esclava, Galzeràn de Dosrius argumenta que si bé el seu pare havia fet l'esmentada escriptura el contingut de lá mateixa no podia pas ésser vàlid car en fer-la disposava d'uns béns que no eren seus puix no era el veritable senyor de Caterina. No poguent doncs fer tal redempció Galzeràn podia

retenir l'esclava amb els seus fills car li havia esset donada per qui, com es veurà, en tenia, segons ell, la veritable propietat.

De la lectura del procés es dedueix que aquesta captiva havia esset comprada per Na Sibilia de Dosrius, ara ja morta, que havia estat monja a Sant Pere de les Puelles de Barcelona, a N'Agnès, muller d'Arnau de Prat, mercader de Barcelona. Segons sembla aquesta Na Sibilia en entrar al convent deixà dita esclava al seu germà, l'esmentat Felip, sense però que aquesta cesió es fes constar en cap document. La teoria del reclamant era, doncs, que el seu pare no havia tingut mai la propietat de Caterina sino que sols li havia esset conferida en préstec o dipòsit. La propietat l'havia retinguda la seva tia monja, fins que, en professar, els béns d'aquesta passaren de dret a mans de l'Abadesa del convent o per dir-ho més exactament de l'ordre religiosa. Si Galzerán la reclamava era perquè en virtut d'aquests fets o transmissions havia acudit a l'abadesa per demanar-li la propietat de l'esclava a la qual petició la monja havia accedit. Aquestes foren les raons presentades en defensa del seu dret per Galzerán de Dosrius el dia 11 de juliol de 1398.

El plet havia d'acabar-se, naturalment, amb la sentència. No obstant aquesta ens és desconeguda car no es va escriure en el procés i no ha arribat a nosaltres. Els documents acaben dient que s'aplaça el judici fins el dimarts següent en el que el veger donarà la sentència. Resten uns nou fulls en blanc on havia de transcriure's.

Ignorem, doncs, com acabà aquesta baralla judicial i en dir veritat aquesta manca d'informació ens ha d'ésser indiferent car, fos una o altra la resolució que hi posés terme, per a nosaltres, desde la mira del segle XX, el fet més important és haver tingut coneixement directe i indubtable, mercès a tots aquests documents, de que en altre temps existí esclavatge a casa nostra, cosa que fins ara sols podíem sapiguer per coneixements o deduccions generals.

ESTEVE GAJA I MOLIST
